

származván ezeknek helyekbe először az oláhok, aztán a szászok, ismét nem sok idő múlva a székelyek, és végezetre a magyarok. Kiváltképen pedig Erdélyország Tündérország, mert itt is mint más országokban egyszer valaha minden embernek bé kellett tünnie a koporsóba . . . »

DR. DÉZSI LAJOS.

RÉVAI MIKLÓS LEVELEI PAINTNER MIHÁLYHOZ.

— Ötödik közlemény. —

44.

Michaeli Suo Nicolaus Salutem et Felicitatem, Pacisque annunciatæ fructus dulcissimos.

Consternauit me nuper Soror tua, mihi forte obuiam facta, tristi de morbo tuo narratione. Nunc multum gratulor malum hoc vix vllum fuisse, quod inde conicio, quia in postremis tuis literis altum taces. Sororis anxietas, quam laudo, ex nimio in te affectu, de periculo grauiore tibi metuit. Sed saluus es, sisque, precor, perpetuo. Est mihi gratissima sincera tua gratulatio de obtenta honorifica mea quiete. Quo me solaris, et hoc iucundum mihi est. Risi tamen, quod ipsa Prouidentia gubernatrice cautum esse pulcre memoraueris, ne vnquam pinguescerem cum pinguioris Mineruæ filiis. Sed quid te sic abiicis, vt ne tuam quidem tenuitatem exspectam esse velis? Tu vero, si non tenuior, ac delicatior esses, possesne adeo irritari sonantiore ac numerosiore illo Bruto, vt hoc et meis carminibus flagellandum vrgeres? Me certe superas, qui iam ad omnia torpeo. Nec mirum. Mea enim illa tenuitas, quam vos duo Infulati, alter philosophando, alter iocando, tolerabiliorem vultis facere, nimia sua diuturnitate iam in ipsam ariditatem degenerat. Pinguescere quidem non cupio; quod in obesitate multa insint incommoda. Sed me iam taedet et multæ meæ tenuitatis, cuius pertinacia iam totus areo. Mediocritatem, tot meis fatigiis debitam, iure petii: quam tamen mihi denegatam, permittente quidem Deo, sed aperta nonnullorum malitia, non possum non acerbe ferre. Multa fiunt permittente Deo, quæ tamen propterea culpa non carent, sed imputantur rigide, igne etiam æterno cremantur. Verum in his mea vtique lex est, quam mihi cum Horatio occinis: leuius fit patientia, quiquid corrigere est nefas. Deinde et illud sacrum: in patientia possidebitis animas vestras. Hoc tamen ipsum, pati, cohibere animum dolentem, cum lucta fit, quæ sola tollit illum mentis plenam serenitatem, quam scis vel Ouidio canente requiri ad carmina. Carmina proueniunt animo diducta sereno. Bene praemetuebas, et herulorum cura, iterum assumpta, me nouis incommodis inuoluendum. In quo illud mihi acerbissimum est, quod omnes molestias, quas deorandas habeo non modicas, pro beneficio debeam reputare. Expertus iam saepe Benignos Excelsi Consilii Fauores, futuram praevidi, qua diu vexor rei meæ protelationem, praesertim pensionis, etsi Altissimo iam Loco decre-

tae. Nondum sunt ordines dati, vt ea frui possim. Iam tertia currit angaria et toto hoc tempore nihil adhuc percepi. Dum ista mota tamdiu trahitur, viuendum mihi est, et amicis perpetuo oneri esse non possum. Herulorum itaque curam in me recipere debui, prouinciam mihi ingrattissimam, otioſo meo in literulis collocando inimicissimam. Et Tóthio, Amico meo, multum sum obstrictus, quod mihi vel hoc modo consultum esse voluerit. Iam intelligis, quo sensu dicam vel ipsas molestias mihi beneficii loco esse. Beneficium mihi est vel moleste posse viuere. Quod mihi commodi putabas futurum, vbi susceptum meum, contraria reputans, probare contendebas, pro tua de me sollicitudine: herulorum cura me in solitudine a continua studiorum contentione abstrahendum, vt moderatiore labore valetudini vel nolens consulerem; hoc certe iam plane per excessum mihi obtigit. Adeo enim abstrahor, adeo inturbor, medius inter pueros inquietos, vt literulis, praesertim Musis, nullum tranquillum tempus consecrandum possit mihi suppetere. Duas tantum horas mane, et a meridie, quibus in schola sunt, vacuas habeo, saltem a strepitu, non vero a curis. His me abstrahunt munia Sacerdotalia, et rei familiaris procuratio. Valde sentio, quid Denisii cineribus debeam, et pro mea in Virum, dumvixit, obseruantia, et pro amicitia, quae mihi tecum est. Et sponte mea coepi aliquid versuum effundere in mea adhuc solitudine. Sed hos mihi repente omnes eripuit molesta mea prouincia. Nunquam adhuc ita tranquillo mihi esse licuit, vt, quae sum orsus, eadem alacritate resumere, ac prosequi possem. Quod me non minus cruciat, quam te dolere scio, Denisii nostri amantissimum. Quod secundo reputabas, fore, vt res mea familiaris adiuuetur, et hac parte totus exidi temporum iniquitate, qua pretium rerum omnium enormiter exaggeratum est. Magna satis subsidia ab herulis, et tres illae angariae, cum fine mensis Aprilis fortasse leuendae iniquissimo hoc baratro iam totae absorptae sunt. Vel ligna sola ad hoc vsque tempus eripuerunt mihi florenos 92. Hoc saltem lucri futurum esse specto, quod aliqua supellectili me auctum videre potero. Tot his incommodis comparo mihi, quod postremo recogitabas, potentum in ista patria virorum patrociniū, summa moderatione, fide integra, sedulitate intenta, et vigilantia perpetua. Et Horváthi quidem animum aperte video solatio diffluere ex filii progressu in re omni. Placet et Festetitsii Comitelli mutatio, qui maiorem poscit curam. Rem gratam praesto et Somogyio, propter nexum cum horum vtroque. Atque hunc, vt, non modo suades, sed rogas etiam, in oculis fero semper, obseruo, et colo: cum propter quietis meae beneficium, illo auctore et actore procuratum, tum etiam ad maiora solatia per eundem impetranda. Vtprimum enim edere potuero mei conatus specimina potiora, his Regi ipsi substratis iterum supplicabo propensionis augmento. *Mártonfius* typum curabit, primi certe voluminis. Neque in ceteris defuturus est. Sed me in vrgendis beneficiis moderatum esse decet. Quam caperem tecum communicatas esse postremas nostras literas, si id commode fieri posset. Nugator blandissimus me aeque nugatorem effecit. Quae de illo insertum esse vis Operi tuo, curabo, vt alia via obtineas. Nam ex ipso nihil extorqueri potest. Vide, quas nugas rescripserit: „*Paintner Sógor hejába írja*

a' munkáját; mert majd fel állanak a' Jesuiták, 's mi kellen akkor Grammatices Professorok leszünk. Rólam tsak hallgasson addig." Te quidem puto facile rediturum. Sed Episcopi si redeant, actum heroicum sunt edituri, dignum canonizatione. Quo enim tunc euanescerent vel theatri deliciae, quibus iste rapitur? Quod quidem probo in illo, quia *Linguae Hungaricae fauet*, et hac sua praesentia, et larga munificentia. A quibus mihi salutem scripsisti, eam omnibus reddi volo cumulatissimam et Zirtzensibus, et Veszprimiensibus Amicis, etiam Oeconomae tuae, de me, meaque valetudine bene ~~merita~~. Takátsium audio apud vos esse Fiscalem Capitularem. Dignus est benevolentia tua, quem proinde complectere in beneficiorum vicem et mea caussa, quae mihi cumprimis Viennae multa praestitit. Commercio literarum, strepitu *Kultsáriano* interruptum, potes tamen oggerere. Vale, meque ama tui amantissimum. Sopr. Febr. 1801. *Pecus Bakonyiense*, interea ipse liti inuolutus, dum eius potestati suberam, non me impetiit. Nunc, postquam solutus sum, exspirantem in me auctoritatem exercere voluit, homo sin impotens. Qua in re experior et Schwartzlii latentem malitiam. Adulator magnae illi pecudi congrunniens! Vt me enecare potuissent, voluerunt me, etiam cum vitae periculo, fatali mihi loco, vsque ad Resolutionis exitum in seruitute tenere. Et Schwartzlius anno superiore totus indulgens, totus Medicis obsequens, nunc furit; quasi ego sim caussa, quod re protracta, et nullo in mei locum substituto, et hoc anno supplere (anno) debeat. At non sine praemio supplet.

45.

Nicolaus Michaeli Suo Suasissimo Salutem.
Sopronii. 7 Martii. 1801.

Habes iam elegiam, et mei in te amoris, et in Beatos Denisii Manes verae pietatis monumentum; si tua, et Martonfi nostri, non vana sunt de me auguria, quae me crebro reducunt, sempiternum fortasse. Puto te nuperis meis literis consternatum fuisse; quod tibi huius solatii spem omnem viderer penitus eripere: quam fateor iam nec mihi ipsi-villam affulsisse, propter incommoda, et quae me circumstant, et quae mihi adhuc ingruunt. Illis te nuper satis obrui; ista altera proxime perscribam. Nunc ad rem praesentem regrediamur. Vide potentem vim amicitiae, quae me tabescentem erexit. Dimissa epistola poenitudo me illico inuasit facti, et pusillanimitatis pudor. Vim itaque mihi intuli. Quasi nullae me circumsteterent molestiae, ita me operi accinxi, et coepta ad finem perduxi. Tu modo relaxa animum tuum, priore epistola mea constrictum iusto moerore negati tunc honoris: et liquidius cape solatium e re praeter spem nata. Görögio, vt volebas, carmen ita excrescens commendare non potui. Indulsi affectui meo, tanta copia, quantam Ephemeridum pagellae non erant facile capturae. Aliud iniui consilium, quod est et vobis honorificentius, et mihi, hoc imprimis tempore, valde vile. Defendite me non modo splendore vestro, sed etiam auxilio. Curavi exemplaria mille imprimi. Rákosiensis Prouisor ibit festo Josephi ad salu-

tandum suum Dominum. Ex occasione mittam ad Majláthum de his quam plurima, quae ille postea tua copiosiora ad te, et alia ad alios, quantocyus promoueat, Budam, Pestinum, ad Transiluaniam, et quocunque alio mittenda putabit. Tu itaque hunc vrgeto. Zirtzenses vobis opitalubuntur. Sed ridebis Epigramma tuum in me. Amicus quidam animus voluit laudes tuas mihi in tuis literis cumulatissime tributas; miratus est benevolentiam in me tuam. Tua sensa haec fuisse intulit de me, quando conualui, quae sunt expressa carminibus. Cum illa mihi tam largiter concesseris, permitte et hoc mihi solatium, vt laude sustentet amicorum, si Regiis beneficiis, vt par esset, pinguescere non licet. Et Mártonfii cogitationem idem calamus expressit Latine. Possunt vero te sumtus terrere. Me autem ea spes alit: quod, te et Majlátho, proponentibus, ac Fratres vestros sollicitantibus, symbolum sitis collaturi, in subsidium Poetae pauperrimi, persecutionibus expositi, aegrotationibus afflicti. Inde ego et typum persoluam, et me erigam. Obsecro te, tam sum egens, vt ne vestem quidem talarem mihi procurare possim, qua floccos reliquos tegerem. Illa trita, quam in me vidisti, in lacinias abiit. Pudet me prodire. Vel hoc te moueat. Vides Regia in me Praemia meritorum. Nihil percepisti adhuc. Novák mihi molestias creauit. Minae eius erant; se effecturum, vt nihil omnino obtineam. Haec quidem molimina elidentur, sed mihi interea pugnandum est, et diu fortasse. Vale, et me iuva.

46.

Nicolaus Michaeli Suo Suasissimo Salutem.

Misi etiam Episcopo meo exemplar vnum Carminum meorum, cum epistola, cuius copiam tecum communico. »Excellentissime, etc. Vota mea quotidiana, praesertim ad aras effusa, pro iugi incolumitate Tua, ardentiora facit recurrens Tui Nominis dies sollennis; quorum significationem accipe Paterna Tua illa Clementia, qua soles res meas benigne complecti. Demisse offero una et munusculum quoddam literarium, fructum honesti otii, et grati animi monumentum in Viros bene de me meritos. Neque enim omnes huius Ordinis Socii, vel brusci sunt Balogii, vel feroces Szerdahelyii, quod quidem ego experiri potui longo sane vsu. Sed isti, et ab his iam satis luerunt poenam immoderatoris animi, et a me abunde confusi sunt. Namdudum condici, nobilissimam esse de aduersariis vltionem, virtutem, et facta praeclara. His contendo et porro clarescere; vt, et Matris meae, in cuius me sinum adoptare dignatus es, et Tui ipsius, Praesulis mei Benignissimi, fauores in dies magis magisque demerear. Sum perenni, ac profundissima cum veneratione Excellentiae Tuae Humillimus Cliens, etc.« Constitui Jaurini Tumpacherum meum obseruatorem aliquanto diligentiorum: vt animaduerteret motus et Episcopalis Aulae, et aliorum in hac Ciuitate. *Mirum nempe videbitur, me, et Jesuitarum laudes personare, et vicissim eorum laudatione extolli.* Scis iam, quos dicam vanum popellum in Elegia Denisiana, in tua vero vulgum inertem, fastum atrocem, supercilia stulte attollentem. Ridebit Szuneritsius. Huic enim iam pridem declaravi mentem meam; scripturum me in

laudes vestras, quo illos alios magis oram laudationis meae valde cupidus. De Szerdahelyio quidem satis me edocuit meus Tóthius adhuc Budae, stimulatque magnopere, vt illi carmen aliquod concinnarem. Sed si affectus in me loqui non potest, simulare blanditias non novi. Nec tam vilem esse volo Musam meam, vt fauores ab immerentibus emendicem. Hoc satius est, quod proposui, sic illos torquere inuidia vestri honoris. Multum rideo ad Oeconomae meae narrationem me iubente saepe repetitam, Erat illa Jaurini in eodem hospitio cum Patre Pauer, supellectilium mearum fidelis interea custos, dum apud te morarer. Quaesiuit iste curiosius ex muliere, vbi ego essem. Haec reddidit: me apud te conualescere, et pridem amice faueri. Ille attonito similis; „*Bizony tsodálom. ait, hiszem Paintner Jesuita, Révay pedig Piarista.*“ Audis popelli vocem. Sed iste corruptitur, vt solet in vulgo fieri, maiorum illorum auctoritate, fastu atroci tumentium. Verum tu me iam silere iubes istas nugas. Audi ergo alia. Exemplaria mea ita sunt iam distributa, vt de 1000 vix 50 habeam reliqua. Exemplar vnum adhuc modeus rapuerunt homines Cancellariae Véghianae, miseruntque Budam celeri cursu inter res suas ex officio promotas. Appellent eo proxime et cetera, modo Majláthius non tergiversetur Jaurini. Habeo iam plausum a Somogyio meo, quem ego valde colo te etiam monente. Oblecta te pulchra eius epistola. »Kedves drága Tisztelendő Uram! Két rendbéli kedves levelét, a mint szoktam, örömmel vettem. Az elsőre meg pirúltam, hogy Tisztelendő Úr sok fáradozásinak elvett nyugodalmas jutalmát nekem köszöni; holott ezt tsupán a n.aga tetemes érdemeinek, és a' legkegyesebb Felsőleges Urunk kegyelmének tulajdonéthatja. Én tsak azt kívánom, hogy számos esztendőig azt egészségben jó kedvvel tölthesse, és így mindenkoron *Hungaricos concinat ille modos.* Mivel pedig épen erről vagyon a' szó, ki nem mondhatom, melly igen tetszett Méltóságos Erdélyi Püspök ezen ékes gondolatjának Deák versekben való elő adása. Méltóságos Püspök Rozsos is álmélkodva olvasta. Én tsak attól félek: hogy, ha a' Deák Szűzek a' Phoebus sententiáját fellyebb appellálják, vagy ismét új pört kezdenek; az illyes darabok bémutatásával hasonló just a' Magyar Szűzekkel ne nyerjenek; mert lehetetlen, hogy Tisztelendő Úr betegen írta volna azokat. Azonban mind ezért, mind a' többi legékesebb darabokért igen különös köszönetet mondok. — Denisről igen méltó vólt olly ékesen emlékezni: kinek neve, és ditsérete, a' meddig a' szép tudományok fenn maradnak, mindenkor meg marad. — Nagyon sajnálom, hogy ismét a' fizetés, és pensio miatt a' rossz emberek gátlást tenni merészelték; holott inkább örülni kellene, hogy Tisztelendő Úr a' királyi kegyelemben részesült. Mittat saltem breuem Instantiam ad suam Maiestatem directam; illico removebuntur omnes obices. Haec ille! Nunc tu amice! arripe calamum, et scribe quantocius Budam ad tuos homines, vt certo explorent; quid illic agatur de meo salario, et pensione; an reuera suspensionem parent, et quibus de caussis ita iterum insaniant. Mihi non respondetur haec vrgenti. Scripsi mature, me iussu medicorum, in periculoso mihi loco, resolutionem praestolari non potuisse; multo minus in officio, a quo iidem prorsus remotum esse voluerunt. Haec Deos Vien-

nenses movent, sed *ferocia illa Bruta Budensia*, aliqua dico, tangere non possunt. Laudabis vero consilium meum etiam propterea; quod me fluctibus subduxerim, quos mouit Comaromiensis Directoris stulta arrogantia, et malitiosum in Professores imperium. Iste, iam Director, vindicare voluit in me Strigoniensis Directoris iniurias, vt ille putabat, Collegae vtpote iam sui, sed ignauissimi hominis, quem *perversus Kultsár* versare potuit, vt libuit. Edo tuli omnia patientissime, et solum hoc curabam, vt procul sim ab incendio, quod futurum praeuidi. Hoc anno erupit discordia non modo inter illum et Professores, eius arrogantiae impatientes, sed inter Cenicum etiam Parochum, a quo apud Novákum, eius Amicum, teterrime descriptus est. In hoc ego turbine, et molesto scholarum onere, iam fracta imprimis valetudine, vix viuerem, aut certe animam aegre traherem; et ea, quae vos nunc oblectant, producere prorsus non potuissem. Per Denisii cineres, et mihi, et vobis sacros, te obtestor, euigila in rem meam; vt, si et Budenses fuerunt, consilio Somogyiano tranquillitatem meam, tot votis expetitam, mihi quantocius vindicem, plenamque asseram. Vale quam optime et me porro quoque ama. Sopr. 18 Mart. 1801.

47.

Nicolaus Michaeli Suo Salutem et Felicitatem.

Epostulationem tuam legi cum voluptate, et te, mihi quidem semper amabilem, nunc tanto etiam acius amare coepi: quod tantis licet praeditus sis animi dotibus, ac tanta et agas, et geras, laude dignissima, certe et Venerabilis Publici testimonio; adeo tamen adhorreas ab aura populari, et rerum tuarum celebratione. Hoc quidem solidae est virtutis documentum, et facis, quod illustres Viri omnes facere solent, vt ad laudes suas erubescant, easque inuiti audiant, contenti ea sola animi voluptate, quam gignit copiosissimam recte factorem conscientia. Sed nostra itidem officia, qui beneficiis cumulamur, qui a vobis talibus in pretio habemur, et amamur, excitant nos vobis vel inuitis: vt, quo possumus modo, gratum exhibeamus animum, virtutique suum reddamus honorem. Haec antiqua est, et pulcherrima certe pugna, inter eos, qui bene agunt, beneque faciunt, et qui benefacta percipiunt. Atque huc iam rem nostram deuenisse valde laetor. Nisi certamen istud exortum fuisset, meus quidem amor mihi semper adhuc segnis, nec satis memor visus fuisset eorum, quae tuus in me amor cumulata effudit et beneficia, et defendendi studia. Habeo copiam potentis tuae epistolae ad Somogyium datae, et eam conseruabo ad vnam vsque, melioris meae fortunae vindicem. *Tanta tibi adhuc debeo, quanta nunquam me posse satis intelligo.* De subsidio, mihi submisso, magnas tibi gratias habeo. Nolo te cum modestia tua pugnare in colligendo simbolo. Parce nimiae meae egestati, quod huiusmodi subsidioli spe illectus hoc te consilio onerauerim. Fero sortem meam, ast possum, pacato animo. Hoc solum agas, velim, sed tamen et hoc, si commode facere potes; vt rescias Budensium molimina. Suspecti mihi sunt pertinaci suo silentio. De exemplari

bus, tibi transmissis, si tibi multa videntur, potes reliqua, opportuna occasione, vel Budam mittere ad Jacobum Pethő Commissionis Literariæ Assessorem, vel ad Professorem Schedius Pestinum, vt venum eant apud Bibliopolas, quibus alia tradi ab ipsis volui. Majlátho nec ego satis fidere potui, quod tardum noscam. Quare *Andream Horváthum* peculiari epistola requisivi et ad distributionem Jaurinensem, et ad reliquorum expeditionem, copiosissimorum Budam et Pestinum, non paucorum etiam Comaromium et Strigonium. Rescripsit cum gaudio, et iam multa perfecit, et reliqua se quam proxime perfecturum spondit; addidit in promouendo accessisse sibi et Professorem Berta strenuum socium. Miror et ego Viennenses non plus fecisse. Haschaianum, curabo, vt quantocius legere possim. Aestheticae Professor quod infra tuam expectationem cecinerit, hoc quidem aegre fero. Non videtur multum dilexisse. Si quid est in meo, quod placere possit, sentio id a dilectione esse maiori et tui, et Denisii nostri. Et haec dilectio caussa est, quod ego de Denisio ad te scribere debuerim; vt Fracastorius de Antonio Turriano ad Joannem Turrianum Fratrem scripsit. Hunc in me affectum damnare non potes: *quod erubescas, facis pro modestia tua, ob quam te tanto magis diligo.* Sed redeo ad primam litem nostram. Somogyio tot misi exemplaria, quod sufficiant Cancellariae Hungaricae; tot item *Samueli Teleky* pro Cancellaria Transilvanica: qua vtraque adhuc Posonii moratur. Görögus pro Viennensibus accepit tantam copiam, quanta et vendi possit, et distribui praecipuos inter cultores Denisianorum cinerum. Inter hos nominaui Ministrum Sauran, et reliquos, quos noui. Dedi hodie etiam Affini tuo pro Szaiczio, Weghofferio, *Roznáko*,¹ et Ságio. Nunc mihi tria solum restant exemplaria solitaria: triginta inserui Latinis meis, si ea quis emere vellet, vt cum his habeat et ista postrema mea. *Ego tibi iterum iterumque Episcopatum precor*, sed pinguiorem, non cum 18000, qualis Mártonfio obtigit: vt Czupponios, et Tertinas iuuare possis. Vides, te non obscurum latere; quomodo isti enim ad te confugerent, nisi excitati praeclara tui nominis fama? Sero ego buccinator accessi, istos tui opinio mouit iam ante me vulgata. Laudandus est horum conatus; quod sensu careant teneriore, hoc naturae vitium est minus benignae. Sed illud tamen sentiunt, pinguioribus illis, a quibus ad tenuiores confugiunt, reuera pluris esse Marthas, quam Musas, vt tuo me lusu recreem. In promptu caussa est! Marthae effici possunt matres, sed Musae infoecundae sunt, perpetuo continentiae amore. *Et hi prae pinguedine nimium lasciuente maiorem experiuntur voluptatem in ventris, quam mentis foetibus.* Me necessitate adductum ad suscipiendam Herulorum curam iam poenitet facti: quod enormi rerum omnium pretio, adeo non proficiam; vt nouis potius debitis inuoluar. Deinde molesta hac cura, quam semper vitauit, turbatur et tranquillitas mea, et otium eripitur, ad amoenitates meas. Indigne fero etiam seruitutem, quam potentium arrogantia imponit, vt primum aliquem sentiunt ex gratia viuere. His itaque

¹ Roznák Márton tudomány-kedvelő augusztiniánus volt, kinek kéziratai szintén Pannonhalmán vannak.

me vinculis expediam et me mihi totum, Musisque vindicabo, cum omni, qua possum, cautela! ne Somogyium offendam, Horvátho cognatione iunctum. Spes alioquin magna non est ex pueris, et laborum gratia etiam nulla, quae vel in praesenti satis parca est. Vale et me ama tui amantissimum. Sopronii 29 Martii. 1801.

48.

Nicolaus Michaeli Suo Salutem.

Legeris, credo, epistolam meam, eodem fere tempore, quo ego tuam accipi. Silentii mei tam diuturni caussas iam habes, vt me nunc iterum excusare non debeam. Eripuit tibi fera mors et alterum amicum! Hoc casu quam tecum doleam, non opus est verbis explicare. Sed sic sumus nati, ut moriamur. Sequemur et nos, modo sic meritis insignes, sic clari, ad eos transeamus; et talia relinquamus victuris post nos exempla virtutum, et ingenii monumenta, qualia isti cum perenni nominis memoria reliquerunt: Spectabilem Dominum Gabrielem Csapodi, et eius Consortem, Matronam lectissimam, multum reuecor. De honore mihi praestito magnas ago gratias. Id valde doleo; quod, et temporis angustia, et rerum mearum iniqua conditione, impeditus, nihil conferre potuerim ad ornandas Patrii exequias; vt, et ipsum, et te voluisse satis intellexi, et vt Immortalis Viri egregia merita exposcebant. Ingentem apud Sopronienses rerum omnium caritatem, et pretium enorme, legeris in ipsis adeo nouis, vt puto, Poseniensibus. Haec me totum conficiunt. Et Horváthum inprimis experior crudeliter auarum, qui me haec non praeuidentem, et eius postea liberalitate confisum, nunc valde frustratur. Promittit, sed nihil facit. Somogyius meus, qui me his ipsis diebus inuisit, et suo osculo; sua dulci amicitia multum solatus est, satis exagitaui hominem. Sed Aethiopem lauit. Ego, qui solatorius, sex centis florenis meis, hunc annum feliciter exegissem, nunc cum Herulis expendo mille quadringentos, et totas autumnii ferias famebo, cum onere novi debiti prope ducentorum florenorum. Hoc, malitia Soproniensium, qui rerum caritatem faciunt lucri cupiditate et auaritia Illustrium in hac Patria Virorum! Somogyium inuisam in bonis suis: tunc te iterum amplectar, et deosculabor. Pateram huic dilecto Patrono meo lucubrationes nunc meas omnes ab oculis ponere, omnem conatum verbis explicare. Rapuit Virum admiratio ferreae diligentiae, praesertim fracta adeo valetudine. Pollicitus est nouum auxilium, vtprimum mitiora fuerint tempora. Haec ergo breuiter tu de me: sed ego plura de te exspecto. Obsecro te, vrge Praeposituram Veszprimiensem, etiam mei caussa, vel potius tuae immortalitatis. Immortalis es apud Hungaros futurus, si tu mea in lucem emitti iuueris. Faciet vero Praepositus Veszprimiensis. A Rátothensi veterem tantum amicitiam exposco. Non te obtundo Arabicis meis nugis. Sed quid ego nugor, restanti momenti dum nugas dico? Amice! valde peccatur, quod Czupponio Arabico succurri non possit. Si enim et ille ea ingreditur via, qua ego, mire consulit Grammaticae Rei Hungaricae. Vos nunc ridetis. Sed postea stupor vos obruet, et nostris meritis vix dignam reddetis mercedem. Sed

quid agitis? Arabesne non facitis? Non hos quidem, sed vtrosque ostendimus descendere ab Hebraeis illis primis, vel potius Chaldaeis; quibus ante Abrahami migrationem in Ur Chaldaeorum simplicissima fuit lingua monosyllabis vocibus insignis, et miranda: *cuius reliquias Arabes fidelius retinuerunt, et, quod mireris, nostri etiam Hungari*. Tanta est consensio, vt easdem vtrorumque origines nemo neget, nisi insanus. Sed haec videnda sunt prius, deinde credemus. Videbis, modo Deus faueat, mea opera euolata *Vocabula Hungarica amplius mille Hebraicis, Chaldaicis, Syriacis, et Arabicis cognata*. Ego vero vltra etiam progredior, totam linguae nostrae indolem intimam doceo Hebraeam. Sed te obruo. Exspecto literas tuas. Vale, et me ama. Saluta nostros. Sopronii 8 Julii 1801.

49.

A' sok Püspöki nyomorúságot, bajt, 's dolgot, annyira érzed, hogy dirát kérsz tőlem a' Püspökségre, vagy másképen megátkozsz engem, hogy Püspökké legyek. Hogyan írhasak én dirát arra az áldott Püspökségre, a' melyből nekem az én édes Mártonfim már százatskát küldött, 's ezek után is küldeni fog valamit apránként? Háládatlanság nélkül nem tehetem. 'S mondom egyenesen, azt tellyességgel nem is fogom tenni. Ha azért annyira találász rám megharagudni, hogy engem ilyenképen meg átkozz, kérek tsak foganatosan átkozz meg mennél előbb. Ugyan nyer velünk a' Magyarság! Illustrissime Domine Frater? tanti est Patria, vt eius caussa molestias oneris episcopalis pacato ac lubenti animo perferamus. Quot Viris, de re communi bene mereri cupientibus, possumus succurrere, praesertim literatis! Experto credat mihi Ruperto Illustrissimus Dominus Frater; rem esse tristissimam cum extrema fere egestate colluctari, et tamen aliquid tale vel canere, vel meditari debere, quod delicatulis et otiosis hominibus ex omni parte placeat. Nos in hoc loco positos, Diuina certe Miseratione, decet collatis studiis honorum res inclinatatas erigere, iisque dulce otium dare, tot pulchris elegantibusque sacrandum lucubratiunculis. Quantum praeterea habet onus nostrum solatii spiritualis in alendis tot pauperibus, in defendendis tot orphanis, et in parcendo cumprinis grege Dominico! Mi a' tatár? tsak átkod' fenyegetésére is már collega képen szóllok veled! *Jó mégis, hogy különbség vagyon a' te Püspökséged, és az enyém között. A' tied valóságos, Erdélyben vagyon, Alvintzi Uraságoddal, 's a' többiekkel; de az enyém Klimius Miklós Druszám' holdjában tündérkedik*. De mivel te adod ezt is nekem barátságos enyelgésedben, elfogadom tőled. Udvarom' kintartására is, bízom, illy nyájas collatiód mellett nyujtasz valamit apránként. Keresztem úgy is vagyon, pedig jókora, arra tehát ne költs, *Infulám is vagyon már, néhány rongyos háló süvegetském, épen álombéli Püspökségemhez való*. Látod, mitsoda bohóságra adtál alkalmatosságot, hogy megént okos nem lehetek.¹

Subiungo Szanyensia.
Joanni Nicolao Révai
Carmen Phalencium.

¹ Itt Révai Márton⁶¹ püspökhöz írott levelét közli Paintnerrel.

Legi versiculos tuos, Amico!
 Grato quos animo, reconualescens
 Fudisti, facili manu, chelique.
 Seu dum Praepositi Rátothensis
 Lenis vulnera, sane acerba! Diui
 Fato Denisii, profunda facta!
 Seu dum Praesuleo tuo Patrono
 Mittis vota, throno, pedoque digna!
 Aegrotum nisi te tulisset omnis
 Ad nos, heu mala fama! te valentem
 Ostendit teneri tenor laboris.
 Scribis talia non valens Poeta!
 Quid sanus facies? resume plectra!

Reuereor Illustrissimum Dominum Episcopum Tsapodium, et totam inclytam domum. Saluto Takátsium meum. Etiam Theresiam, praeclare de me meritam sua sollicitudine. Te nunc occupant satis curae rurales. Suppetat tamen tibi tempus aliquod ad epistolam vel breuissimam, vt iterum fabulemur. Vale quam optime, et me porro quoque ama tui amantissimum. Görögio aliquantulum succenseo. Carmina mea Viennam missa haeserunt apud cum mensem integrum, et medium. Sopronii 13 Iunii 1801.

50.

ELEGIA SECUNDA.

Ad Joannem Nicolaum Révai, dum Sopronio Libellos Carminum mihi transmitteret ineunte vere anni MDCCCI.

Aduenere mihi bis sex, tua cura, Libelli,
 Quos cecinit solitis conscia Musa modis.
 Nescius, vnde mihi veniant haec munera Pindi,
 Fasciculus postes dum stetit ante meos,
 Inspicio: nomen praefert frons ipsa Libelli.
 Vix volvi dixi: noscitur vngue leo.
 Annus abit, primum tuleris quod carmina dono:
 Illud erat nitidum carmen, et istud erat.
 Nunc renouas donum, pergere noua carmina mittis:
 Indigitant vitam carmina viua tuam.
 Abstuleras aeger morborum semina tecum,
 Dum subito nostra profugis vrbe procul.
 Fama tulit, Budam propero, quod tramite tendas,
 Budensis morbos vt leuet vnda tuos.
 Felices thermae remorantur funera Vatis,
 Qui prope funus erat, nunc rediuius adest.
 Révaius rursum, quis crederet, ecce reuixit!
 Stat firmo, ut iuuenis constitit ante, pede.
 Tempora veris, eunt renouantur munera Florae:
 Progenerat flores et tua vena tuos.
 Mellilegae volucres succos e germine sugunt:
 Ex Vatum libris tu quoque mella legis.
 In tua se sensim penetrarat viscera tabes:
 Triste tibi lustrum fluxerat, aeger eras.
 Virus inundauit pectus torrentis ad instar:
 Destinatus in praedam te Libitina suam.
 Cum letho certamen inis, nec pharmaca robur,
 Nec praestat solidam planta salubris opem.

Hinc properas Budam, calidas te mergis in vndas,
 Quod nocuit fibris, abluit vnda malum.
 Flectit arundo caput, Boreas dum robora frangit :
 Dum mors intentat spicula, victor abis.
 Fors etiam nosti morbum depellere cantu :
 Si morbos abigis carmine, saluus eris.
 Si tibi restaurat tellus Sopronia vires,
 Gratulor, et mecum gaudia Pindus habet.
 Vix reparas vires, neruos intendere pergis,
 Et pro more vocas ex Helicone Deas.
 Nec te debilitas, nec lethi tela morantur :
 Quod bene coepisti currere, curris iter.
 Plectra moues iterum, te nulla fatigia frangunt :
 Carmina te vegetant, te labor ipse leuat.
 Barbata continuas, cingit tua tempora laurus :
 Iam satur his Vates laudibus esse potes.
 Quod cecini, repeto : temet tua carmina laudant :
 Quae placuere semel, bis quoque dicta placent.
 Corpus humi repit ; tua mens sublimia volvit :
 Materies metris dum sonat alta tuis.
 Praesulibus Patriae laetum tua barbata plaudunt ;
 Quod capiat sacrum dextera digna pedum.
 Inx Rátoth fueras felix, quia nactus Amicum :
 Quem merito celebras carmine, nosco Virum !
 Tu Vatem laudas, pariter laudaris ab illo,
 Hic mos laurigeris Vatibus esse solet.
 Hunc facit et virtus, et laurus, et infula clarum :
 Praepositus, titulo grandior ipse suo, est.
 Congerit ille libros, Sociorum scripta suorum :
 Ipse libris maior bibliotheca suis.
 Vix, puto, maius habet nemorosa Bacuntia sidus ;
 Altius arboribus creuerat ille suis.
 Sum memor vsque Vtri : nostro sub pectore viuit :
 Cur loquor ? est maior laudibus ille meis.
 Denisii Vatis lugent tua disticha funus :
 Ambo, musarum tu decus, ille decus.
 Exagitas metris prauos in pectore succos,
 Qui tibi succutiunt saepe dolore latus.
 Non est, cur properes tenebrosam mortis ad vmbram
 Tempora dum niuibus vix bene tincta geris.
 Expedi, ut viuat, quo cum Sapientia viuit :
 Ut maneat doctum longa senecta caput.
 Quae grauis et meritis aetas, grandescat et annis :
 Incola Parnassi ne cadat ante diem.
 Mors mille interimat, Pindum qui nosse recusant ;
 Non cadet ex oculis vnica gutta meis :
 Si mors prosternat properato funere Vatem ;
 Dimidium lacerat pectoris illa mei.
 Grandis iactura est, tersum cecidisse Poetam :
 Dic, quid nobilius Vatibus orbis habet ?
 Dispereant fungi : laurus stet fronde perenni :
 Configat iaculum mortis inane caput.
 Sidera te seruent, vt crescat gloria Vatum :
 Es pars Hungarici tu quoque digna chori.
 Hungara cum Latia, duce te, petat alta Poesis :
 Vt redeat Musis, quod fuit ante, decus.
 Abumpo laudes, renuit nam vena fauorem :
 rVt sim facundus, sicca senecta vetat.

Non sum, qui fueram: crines absumserat aetas:
 Fertur in occasum vita caduca suum.
 Iam septem decies vitae superauimus annos:
 Ecce mihi tumbam condere Parca parat!
 Junior es nobis, maneat te longior aetas,
 Teque suo foueat Phoebus et ipse sinu.
 Vincere cum nequeas, Vincent tua carmina mortem:
 Nam veterum referunt illa canore metos.
 Nil dubita, sero dum te mors inseret astris,
 Lugebit Clarii lecta caterua chori.
 Carmina morte carent, viuunt post funera Vates;
 Mortis falce cades, fama superstes erit.

Comaromii ineunte vere M. D. C. C. Cl. Joannes. Bapt. Grossinger, m. p.

Nicolaus Michaeli Suo Salutem.

Transmissa mihi sunt Comaromio his ipsis diebus Grossingeri Carmina. In iis et tui praeclare meminit Vir tibi addictissimus. Cape solatium ex amico Senecionis iudicio. Valetudo mea iterum vacillat. Thermae mihi nunc optime prodessent, sed impediatur adhuc Comitelli Festetitis cura; quam a me Pater nondum accepit, nec accipere vult; tanta est in me fiducia. Nescio, quid agam et quomodo me expediam. A fastu et insolentia praediuitis Horváth iam me vindicam. Nihil iniquius fero, quam mancipatum seruitium: hoc mihi ab homine illiterato impendebat. Sero etiam filius meliori curae committitur, cum iam corruptus est priorum annum indulgentia. Afflixit me iniqua sors mea! quod mihi, homini morbo, et honestioribus occupationibus debito, dum per morbum licet, dissolutiores adolescentes obtigerint, apud me, quasi in domo correctoria, coercendi. Verfluchte Beschäftigung! Zuchthaus Verwalter bin ich geworden! Auxit molestiam enormis rerum caritas, et contractus iniquior, vel potius promissum non seruatum. Honestior tamen Festetitis animus hac parte succurrit mihi, sed hoc ipso magis intricor. Rigidiorem disciplinam meam omnino vtilem esse filio suo valde persuasus est. Quapropter magnopere mihi inhaeret. Sed breui plura coram. Vale et me ama. Sopronii 7. Augusti 1801.

51.

Pars Posterior Opinionis, a Volfgango Tóth ad Excelsum Consilium datae, de Hungarica Orthographia, et Grammatica.¹

Ceterum an Cl. Prof. Vályius Grammaticam Hungaricam eam sit editurus, quae usibus publicis aptari omnium suffragio mereatur, maiorem in modum ambigo. Siquidem observationes Doctorum Virorum, in Grammaticam eius factas, perlegere omnes, diligenter expendere, atque ad genium Linguae, ad vsum veterum, ad recentiorum, ad communem nationis nostrae sensum diiudicare, ac suis quaeque locis digerere vellet; sperari id ab ipso iure posset; sed haec exsequi magni est laboris, cuius tolerantiam habiturum esse ipsum non mihi persuadeo. Certe enim ad Geographicum illud Hungariae Lexicon elaborandum, non Mandato aliquo

¹ Itt ismét másnak iratát közli Révay Paintnerrel.

fuit prouocatus, sed sua sponte adductus, multisque praeterea multorum subsidiis adiutus; et tamen eius *Magyar Országának Leirása* quantis scatet erroribus! Quis iam speret Grammaticam citra errores opera eius prodituram, praesertim cum ad laborem hunc non sua voluntate inuitatus, sed ratione officii sit adstrictus? Quodsi vna primum lingua Grammaticam istam rite absoluisset, facile in alias deinde traducere poterat! nunc autem cogitationes suas, vna cum tempore, per trium linguarum volumina dissipauit, et Grammaticam Hungaricam in omnibus tribus imperfectam destituit. — Grammaticam, prima cuiusdam linguae natione initiandis destinata, correctissimam omnino esse debere iudico: vt ad illam, quasi sacram quandam anchoram, recurrere discentes possint, ac tuto ad apicem omnem prouocare; secus hallucinari discipulos, et cum tempore dediscere oportebit. Indignor, quoties in elementari Linguae Latinae apud nos Libro errorem illum hodieum cubare video, quem in omnium quatuor Coniugationum, vocis passiuae, imperatiui modi, plurali secunda persona ediscunt pueri, nisi a peritis Magistris corrigantur: amemini, doceamini, legamini, audiamini, pro amamini, docemini, legimini, audimini. Quam correctam vero Linguae Hungaricae Grammaticam habeamus a Vályio, exspectandam, conici potest ex illo eius libello, quem typis Pestini Anno 1793 edidit: *A' Magyar Nyelvnek-megtanulására vezetö rövid Ösvény*. Satis ego ipsum tunc rogavi, vt peculiarem typi quam correctissimi haberet rationem; interim produiit opusculum erroribus typi referatissimum. Sed minime id mirum, vt qui hoc ipsum de Grammatica Linguae Hungaricae Manuscriptum suum Eruditorum iudicio submittere, ac seueram eorum censuram expetere non dubitavit; orthographicis tamen erroribus deformatum iis exhibere sustinuerit. Primam tantum Voluminis Primi paginam inspiciamus, et tres illico errores occurrent: *ortographia*, *kozönségesen*, et *coniungatio*. Iam, si Vályium primo statim in limine taedium attentionis inuasit, quid in progressu faciet? quid tum ei patientiae erit reliquum, quando cum alienis, Typotheorum nempe erroribus luctandum fuerit? Porro autem sub finem eiusdem Voluminis occurrit: *bizni*, *sperare*: atqui Párizpapai, Editione Leutschoviensi anni 1708: *reméllem*, spero, vertit; *bizom* vero, fido, confido. Grammaticae igitur Hungaricae, in vsus publicos vulgandae, elaboratio, mea quidem opinione, non Cl. Prof. Vályio, sed emerito illi Humaniorum Professori Nicolao Révay esset a serenitate Sua Regia, et Excelso Consilio, honoris gratia, deferenda. Virum hunc maximo semper Linguae Patriae amore flagrauisse publice per Regnum constat. Non vno is iam opere celebrem sibi apud populares suos famam comparauit; per octodecim autem annos proximos peculiarem Linguae Hungaricae, quocunq; posset subsidio, eruderandae operam impendit, atque ita impendit; vt cum ante annum huc Sopronium aduenisset, Quatuor Volumina *Disquisitionum Grammaticarum ad Grammaticam Hungaricam certius figendam* iam parata mihi exhibuerit: Quintum vero Volumen ad hanc ipsam rem pertinens, Tria item Volumina *Antiquitatum Literaturae Hungaricae*, praeterito anno scholastico, ea, qua per valetudinem, curasque ceteras licuit, vsura temporis in chartam coniecit. Etiam initio harum autumnii feriarum, non tantum valetudinis

suae corroborandae, sed ea etiam gratia Viennam ascendit: vt eruditae has circa Patriam Linguam lucubrationes suas, subsidio Bibliothecae Palatinae adiutus, numeris, quibus posset, omnibus absolueret. Certe vel ex aduolutis hic sub *G* Obseruationibus eius, cursim factis, mihiq; ante discessum traditis, mihi saltem liquido apparere videtur, neminem ad Grammaticam Linguae nostrae optatissimo cum successu apparandam magis esse instructum, magisque adeo idoneum. Complura ille in Obseruationibus his attigit, quae in thesauriis illis Disquisitionum et Antiquitatum eius Voluminibus latent recondita, quae, in opinione sua deprecanda, euoluere vberius noluit; ne opes litterarias, octodecim annorum fatigio ab se collectas, alienum in vsum prodigeret; vel potius, ob digerendi fastidium, ab alio forte praetereundas necququam profunderet. Haec ego mecum reputans, cum Révayus descendere se Vienna, ad concertandas opiniones nostras, haud posse mihi scriberet, quaesiuim ex ipso per literas; num se pro elaboranda Grammatica insinuari a me Excelso Consilio vellet: respondit, secure me id posse facere, libenter se huic oneri subicere, immo iam laborare. Quare, si Benigno Gratioso Intimato prouocatus Vir hic fuerit, proximo iam vere rem eum paratam habiturum spero. Ceterum, etiamsi propter interuenientem forte aliquam remoram, paulo tardius forte opus absoluerit, satis cito fiet, quod a Révayo bene fiet.

Haec vltima, ob occupationes tuas nunc multiplices, adieci; tu autem noli, amabo committere, vt te promissi mihi facti poeniteat, et me vadem tuum deseras. Expediui Opiniones nostras, cum tota reliqua mole, die 25 Novembris.

Közli: DR. RÉCSEY VIKTOR.

ARANY JÁNOS MŰFORDÍTÁSI TÖREDÉKE.

A dainok elhullt . . . Arany hátrahagyott költeményeinek *Forgások* című csoportjában a fenti kezdettel van egy daltöredék. Eredetként van közölve. Úgy látszik, kikerülte a művek sajtó alá rendezőjének különben gondos, mindenre kiterjedő figyelmét. E sorok ugyanis Moore ír dalaiból vannak fordítva, még pedig a *The minstrel-boy* című költemény második versszakát képezik:

The minstrel fell! but the foeman's chain
 Could not bring his proud soul under!
 The harp he loved ne'er spoke again,
 For he tore its cords asunder;
 And said: »No chains shall sully thee,
 Thou soul of love and bravery!
 Thy songs were made for the brave and free,
 They shall never sound in slavery!»¹

VERSÉNYI GYÖRGY.

¹ A közlőnek teljesen igaza van. A sajtó alá rendezőnek tévedése onnan származott, hogy Arany csak egy versszakot fordítván le, nem írta oda a szerző nevét s később sem folytatta. Így a töredék eredeti dolgozatnak tűnt fel a többi eredeti töredék között.

Szerk.

JÁSZAY PÁL NAPLÓJA.

— Tizenegyedik közlemény. —

24. *Csütörtök.* Reggeltől estig ismét szüntelenül a leveleket olvastam és Józsit tanítottam az újmódi deutschra. Estve Szentimrey Laczi is oda jött, valamely Józsi által tett judiciária exhibitio eránt, de én nagyon rajta voltam, hogy ne adjon róla Samu testimoniálist, s így ne rontsa el a becsületét, melyet Samu fogadott is; s Laczi mindjárt visszament haragosan Baktára. Hives szeles idő volt.

25. *Péntek.* Délig a genealogica tabellát készítettem; Szúnyogh Tercsitől egy pugillárist kaptam ajándékba, de nagyon kért, hogy ne mutassam senkinek, mert nem úgy van készítve. Délután én, Samu és Józsi elmentünk Baktára Szemere Erzsikéhez. Farkason nagyon sokat neveltünk, s én azt az embert nagyon megszerettem; a zöld géokomról formát vétetett. Náluk mulattunk 6-ig, akkor felmentünk Szentimreyékhez. Az öreg Szentimrey meglehetősen fogadott bennünket s kért, hogy míg itthon leszek látogassam meg; de a leánya Kati jóformán nem is köszönt. Mi itt kevés ideig mulattunk, hanem csakhamar hazamentünk. Borongós meleg idő volt.

26. *Szombat.* Egész nap a genealogica tabellát készítettem, délig impure, délután pure; s Józsit és Samut tanítottam táncolni. Változó borongós idő volt.

27. *Vasárnap.* Reggelre a genealogica tabellát elkészítettem egészen Szúnyogh Miklostól 1350-től fogva egészen mostanig, úgy hogy már csak Józsiék hibáztak; s igen jó kedvem levén, a leányokkal együtt táncoltunk, s csak arra vártunk, hogy az idő kitisztuljon s elindulhassunk haza felé; a midőn hirtelen nagyon rosszul kezdettem lenni, s a hideg nagyon kezdett borzogatni; ekkor minthogy az idő szépen kitisztult, én egész erővel azon voltam, hogy csak induljunk meg haza felé, de Szúnyoghék mindnyájan tovább kértek egy óránál, hogy csak feküdjek le, s én hajolván is kérésökre lefeküdtem. A hideg keményen ki lelt. A paroxizmusom után meghallván azt, hogy Putnoky Józsiné (egy igen szép menyecske), valamely Vizi Tóni nevű szép leánykával odajött, hogy a Vizi vizi nélkül ne maradna felvászorogtam s bementem hozzájuk, s jó ideig ott játszódtunk. A menyecske nagyon kegyes pillantásokat vetett reám. A leányt egyszer így szólítá meg: Tóni, hogy tetszik? A leány azt felelte: ha áll. S mindnyájan nagyon kaczagtak. Én is csakhamar elértem. Napszállat után mentek már el Tengerről. Délig esős, délután szép derült idő volt.

28. *Hétfőn.* Reggel az eső ismét nagyon esvén, jókor meg nem indulhattunk. Hanem mintegy 10 óra tájban én, Samu és Józsi megindultunk haza felé. Már ebéd után értünk Búdre; s szegény Karsáné épen Miskolczra készült a vásárra, de hogy mi oda mentünk, s az eső is elkezdett esni — ezen szándékáról is letett. Nagyon sajnálkozott rajtam, hogy beteg vagyok, s alig tudta kijelenteni örömét, hogy mégis valahára megláthatott. Szomoruan kellett tőle hallanom, hogy szegény Csuka Feri kedves barátomat a múlt Pénteken Kinizsen eltemették. Kedden

halt meg Pesten éjszaka, s két nap alatt lehozták. Nyugodjanak hamvai csendesen szegénynek. Benne már a harmadik kedves Feri barátomat vesztém el, kiknek emlékére sír a lelkem bennem. Ugyan ő említé azt is, hogy Frójem zsidó Szántón csakugyan meghalt; ez is jó ember volt szegény. En még éjszakára haza akartam jönni Szántóra, de a nagy esőzés miatt nem lehetvén, ott maradtam, s Juliskát (a ki mióta nem láttam nagyon megszépült) beteg létemre is igen jól mulattattam, s elhittem vele, hogy én ő bele egykor szerelmes voltam, a minthogy volt is benne valami, s a tőle kapott virágaim még most is mind megvannak. Erre ő csakhamar kiugrott a kertbe s egy szép szál fajtlínkát hozott mind a hármunknak. Gondolám magamban, hogy ez ismét arra való, hogy eltegyem; pedig bíz' azt nem ígérem. Karsáné panaszkodott, hogy az öreg Csuka milyen rutúl bánt vele a temetéskor az agár kölkök miatt. S hogy Szentimreyné mennyire megapprehendált reá azért, hogy a leányait a temetésre magával el nem vitte. Vacsora után a leányokkal még sokáig fel beszélgettünk, s teljességgel nem jött álom a szememre, minthogy fekete kávéit itatott velem Karsáné, hanem egynehány zsoltárok-nak elolvasása után eloltám ugyan a gyertyát, de azért éjfélíg nem alvék, hanem ideámmal Bécsben kalandozván, e következő verseket gondolám, melyeket harmadnap mulva itthon írok le:

Hazám édes! mely kellemes
Zengeni nevedet e'
Külföld idegen határa
S nemzete közepette!

Mely elragadó, kékellő
Hegyeidnek lánczkörét
Áttekintnem s átgondolnom
Téridek bájtiúkórét.

Mely boldogító nevezet:
Magyar haza s hazafi
Annak ki ük őseihez
Igaz rokon s atyafi!

Mely gyönyörűség lakhatni
Egy ily haza keblében!
S védeni őt és a királyt
A viharos időkbén!

Bár jól tudom, hogy ott a hol
Ferenczünk a Felseges
Népe boldogságáért él,
Laknom mely dicsőséges.

S bár a magyar hős ajkára
Teremtetet szép nyelvet
Olykor-olykor itt hallanom
Öröm tölti keblemet.

S bár ha nem is billikomot
De kis poharat tele
Töltve tokajival itt is
Nyujthatd barátod fele.

S bár a kedves mulattató
Csinos tajték pipa e
Szobámat is magyar dohány
Füstjével tölti tele.

De ha a magyar nagy kincsét
Buda vár homlokára
Gondolom a hős Hunyady
Dicső Mátyás lakára.

Vagy ha a kékellő Tisza
Róna zöld partján nőtt lány
Pünkösti piros rózsaként
Nyíló picziny ajakán,

Ezüst pengésű hangokon
Tiszta színben képzelem
Magyar nyelven, magyar szerben
Bájidat óh szerelem!

Avagy ha a magyar nektárt
Termő mustos halmait
Zemplínnék ott hol a Bodrog
S Tisza mossa talpait,

Elgondolom ott egy csoport
Igazlelkű jó barát
Honja s társa jóléteért
Miként áldja poharát.

Vagy ha szabadon eresztvén
Gondolatim fékeit
Csudálva képzem a Sajó
S Hernád éden völgyeit.

S ott egy tölgy alól bámulván
Regécz romos szirtjeit
Bokros fűben mint eresztném
A jó szagú csetnekít?

Akkor sóhajtvá kiáltom:
Oh édes magyar haza,
Nincs ország mely javaidat
Lelkemnek visszhangozza.

Nincs föld rajtad kívül holott
Nyugtot lelne kebelem;
De hogy holott is lehetne,
Magyarnak? — nem képzelem.

29. *Kedden.* Már reggel felé elszenderedvén, egy kevésbé szunnyadtam; annakutána früstök után Szúnyogh Józssival megindulván haza felé; az úton beszélte Józsi, hogy szeretné, ha a bátyja Samu Karsa Julcsát elvinné, pedig bizonyosan tudja, hogy elmenne hozzá. Haza jövén alig szálltam le a szekérről, a hideg azonnal kilelt, úgy hogy egész nap fel nem kelhettem. Vajzer volt hozzám s azt mondotta, hogy holnap hánytatót fog beadni. Reggel esős, azután szebb idő volt.

30. *Szerdán.* Reggel a Doktor eljövén hozzám beadott hánytatót. Délután jobban kezdvén lenni, egy kevés ideig felkeltem. Szép tiszta s meleg idő volt.

31. *Csütörtök.* Reggel a hideg ismét kilelt. Délután a lutherános pap húga volt nálunk. Szép tiszta, meleg idő volt.

Junius. 1 Pénteken. Egész nap itthon voltam. Szép tiszta idő volt.

2. *Szombaton.* Egész nap itthon voltam. Délután olvastattam és francziából e következő verseket fordítottam:

»Oskoládban oh szerelem!
Az értelem tisztább fényt
Nyer s isteni tüzed teszi
Ragyogóvá az erényt.

Gyülöljön kinek tetszik, de
Barátomnak nevezni
Sem lehet, nyilván megvallom,
Azt ki nem tud szeretni.

Te csepegteted a szívbe
Az örömet s a reményt
Űzöd a bút s pártfogolod
Az ártatlan érzeményt.

Mert szerelem nélkül élni,
Lehetetlen, csak vadnak
S ha a mindenség kellemes,
Ez Isten teszi annak.

Te pedig bölcs s józan elme
Légy nyugodt ha azt mondóm,
Hogy hatalmad nem kerülöm
De zabolázva tartom.

Ennekutána még a bátyámnak, Patai Jancsinak és Bónis Samunak levelet írtam. Szép tiszta idő volt,

3. *Vasárnap.* Reggel az atyám elmenvén Kassára a gyűlésekre; Ebéd után lementem Mihály bátyámhoz, de Sentimrey Miklós hozzám jövén felhívtak, együtt mulattunk egész napszállatig. Szép tiszta meleg idő volt.

4. *Hétfőn.* Egész nap itthon olvastattam.

5. *Kedden.* Reggel Szentimrey Miklós előttünk megállván, engemet is elvitt a pinczéjébe, s ott míg az inasa a borokat töltögette, mi kívül az ajtó előtt beszélgettünk. Innen haza jövén, László bátyám jött hozzánk, s midőn épen vele hozzá akartam volna menni, rettenetes esetet kellett látnom, t. i. egy uri asszonyságot az ölében hordani kimondhatatlan sírá-

sok és jajgatások között, a vértől elborított és már halva levő gyermekét. Közelebb menvén a nagy bámuló sokaság közé, megismertem, hogy az Szentimrey András szolgabíróné, s ekképen adták elő a körülötte levők a dolgot: hogy az asszony a híd mellett a kocsival megállott a kis gyermekeinek cseresznyét venni, s elindulván, a kis leánykája egy szemet ki ejtett, mely után utána kapván, kibukott, s úgy vágta a fejét egy hegyes kőhöz, hogy az agyveleje is ki hullott s azonnal szörnyű halált halt; mások szerint a kerék is keresztül ment rajta. Ennekutána a szerencsétlen anya holt gyermekét karjai közé szorítván, s száz meg száz csókjaival halmozván, keserves sirások között folytatta az utját Gibárt felé. Estve felé a plébánossal és patikárussal beszélgettem. Estve az atyám Kassáról haza érkezett. Változó borongós idő volt.

6. *Szerdán.* Reggel a jegyzéscimet írtam. Azután mentem a káplánhoz s ott beszélgettünk. Délután Mihály bátyámhoz mentem. Jászay Istvánné beszélte, hogy a Szentimrey Andrásné szobaleánya, az úrtól való féltében ma reggel a Hernádba ölte magát. Itt mulattunk estig. Akkor haza jöven, az atyám a hajdúját rosszasága miatt megverte s elhajtotta. Szules idő volt.

7. *Csütörtök.* Reggel Mihály bátyámmal, Török Józssival, a patikárussal elindultunk fürjészni hálóval. Egy darabig én is velök mászkáltam, de azután elfáradván, felmentem a margitai szőlőnkhez; s onnan haza jöttem. Az atyám beszélte, hogy nékie Máriaassy Pista azt mondotta, hogy a napokban Bónis Samuval Ongán voltak, s Lillát megkérte számára, de Samunak jegygyűrűje nem levén, Pünkösöd második napjára halasztották a jegyváltást. A bátyámnak megígértem, hogy vagy egyszer mig itthon leszek, a leveleit rendbe fogom szedni. Estve felé az ablakból néztem *Dérynéeket*, a kik a többi kassai theatrálistákkal együtt utaztak Erdélybe Kolozsvárra, s a vármegyénk Lókig szabad forsponton küldötte őket. Délben *Gróf Dessenffy Emil* Kassáról menvén haza felé, be volt hozánk, de Golopra sietvén ebédre, nem akart megmaradni. Szép meleg idő volt.

8. *Pénteken.* Reggel az atyám elment Szikszóra. Engemet is hitt, hogy mennék el vele s Csukáékat látogatnám meg; de a ruhám sem levén kitisztítva s a mellett attól is tartván, hogy az útba majd nem válogathatok az ételben, nem mentem, hanem egy darabig ezen jegyzéseimet írtam, akkor Horváthék mindnyájan hozzánk jöven, ebédig velök beszélgettem. Nina nagyon kérdezősködött, hogy hogy vagyok a szeretőmmel, s arra persvadeált, hogy Bécsben valamely gazdag német leányt válaszszak ki magamnak, de én csak azt feleltem reá, hogy húségtelen nem akarok lenni. De ő tovább is csak azzal biztatott, hogy a mai időben már nem sokat kell arra nézni, s úgy kell a dolgot vinni, hogy nagyon sokat ne higgyenek a leányok a fiatal embernek. Eső jött, melynek elmúltával a lutheránus paphoz mentem, s ott beszélgettünk estig. Vacsora után Madame Skuderyt olvastam. Minthogy pedig ma volt Medárdus napja s eső esett, meglátom, ha a paraszt jövendölés beteljesedik-e, hogy 40 nap minden nap lesz eső?

9. *Szombaton,* Reggel egy darabig Skuderyt olvastam. Azután a plébánoshoz mentem. Itt Szabó Károly említette, hogy ők Újhelyben valamely Benczúr nevű tisztól azt hallották, hogy mind Dani öcsém, mind

Gergelyi rövid időn tisztékké lesznek, s hogy a háború bizonyos. Innen haza jövén, ebédig, s ebéd után egy darabig Fercsinek segitettem az általa elkezdett bugilárist varni. Estve Skuderyt olvastam. A pataki legátus, valamely Báró nevű elhozván a pátenst, vele is beszélgettem egy kevés ideig. Változó idő volt. Délután nagy eső esett.

10. *Vasárnap.* Pütkösd első napja. Reggel a templomba mentem. Innen úrvacsorájával élvén — haza jöttem. Az atyám említette, hogy ma reggel, amikor én még aludtam, Szentimrey Miklós a béresét hozzánk küldötte a végett, hogy megtudja, ha vajjon itthon vagyok-e? s ha igen — mondja meg, hogy holnap Gábrinál nagy multság leendvén, vagy menjek ki magam alkalmatosságán, vagy ha pedig azt nem tehetném, izenjem meg, s ő beküld érettem. Ő pedig azt üzenvén, hogy Gibárton különben is dolga levén holnap, velem együtt bizonyosan ki fog menni. Délután Török Lajossal Mihály bátyámhoz, azután Szilágyi Doktorhoz, azután Benda Andrishoz, végül Galgóczyhoz mentünk, ahol is jó aszú bort pityizálgatván, haza jöttünk. Ezután Török Lajos haza ment Szentandrára, s helyébe Bárczay András jött be egy pipa dohányra hozzánk; később a volt lutheránus papné és a mostaninak a húga, ismét később a Patay Sámuelné Gesellschafterinje a Frajle Rézi tett az anyáméknak vizitet. Bárczay elmentekor nagyon hitt bennünket holnapra ebédre Kérbe; de az atyám világosan megmondotta, hogy holnapra már Gibártra levén ígérkezve, azt nem teheti: mindazáltal onnan haza jöttünk Kérbe is be fogunk szaladni. Papp Danitól levelet kaptam. Én tegnap is, ma is minduntalan hiába vártam Darvas Tónit, a ki szavát adta, hogy érettem fog jönni s együtt leszünk menendők Nagyfaluba; ámbar az is igaz, hogy holnap akarván lenni a Bónis Samu és Darvas Lilla kézfogója, jól tudom, hogy azt nem tehetette; mindazáltal nehezen esett, mert így már nem tudom Katimat mikor láthatom meg s hogy felelhetek meg tett ígéretemnek. Az idő változó, hol tiszta, hol borus. Estve egy kevés eső is esett.

11. *Hétfőn.* Pütkösd második napján. Reggel az atyámmal meg indultam Gibártra, s oda még harangozás előtt meg is érkezvén Gábry úrhoz bezállottunk. Már akkor ott találtuk Törös Tamás borsodi szolgabíró, Thomkát feleségestől, Kassáról Fáy Erzsit és Fáy Ninát, Devecserből Kallós Málit és Putnoky Akhillest, kik közül csak maga Akhi levén ismeretes, ő tőle tudakoztam a többieket is, hogy kik legyenek; későbben érkeztek Szúnyogh Samu, Józsi, Szentimrey László, a felesége Klári, Miklós, Miczi, Laczi, Kati és Lajos, Farkas Antal feleségestől és Szemere Erzsi; ebéd után pedig Matusz s Matuszné, a leánya és veje Naményi Andris, Naményi Pállal, Pálnéval és Sámuellel; ezeken kívül még Gábrynak is levén 3 serdülő leánykája, 6 óráig a czigányok muzsikája, azután pedig 9-ig csak fortepiano mellett táncoltunk. Itt többeknek, kiváltképen pedig az atyámnak kérésére magyart is kellete tánczolnom, s azt Fáy Erzsivel, a ki nekem az egész gyülekezetben legjobban tetszék, nagy bravurral teljesítém is. A német tánczczal eleinte nevettek, hogy én új módisan tánczoltam, utoljára mind elesmerték, hogy csakugyan szebb mint a régi mód. Estve felé Tusayné is megérkezett a leányával Bernáthnéval, de csak kevés ideig mulattak. Ez beszélte, hogy mostan egyenesen Ongáról a Bónis Samu kéz-

fogójáról jönnek; s hogy Puky Fáni is ott volt, aki tegnapelőtt váltott jegyet Puky Miklóssal. Az atyám haza ment, de engem a házi gazda s több jó barátaim kérésére ott hagyott. Ennekutána még mi vacsoráig tánczoltunk, vacsora után pedig Farkasékát s Szentimreyéket haza kísérvén lefeküdtünk. Fáy Erzsí a legyezőjét nekem ajándékozta. Én, Szúnyogh Samu, Putnoki Akhí és Tőrös Tamás háltunk egy szobában. Változó borongós idő volt, egy kis eső is esett.

12. *Kedden.* Reggel Szúnyogh Samuval haza akartam indulni, de a Farkas Antal kérésére búcsút vevén mind Szentimreyéktől, mind Gábryéktől; én, Szúnyogh Samu és Józsi egy, Putnoky Akhy és Fáy Gyuri más alkalmatosságon megindultunk Bakta felé, Devecserben Akhinak az anyjának és Fáy Zsigmondnének tettünk visitet; Fancsalban pedig Joób Józsinak. Baktára oda érvén a többiek többnyire kuglzással, én pedig nézéssel töltöttem az időt. Farkas Antal beszéllette hogy Tusayné milyen sehogysem fogadta őket Miskolczon. Estve felé én Szúnyoghékkel Tengerre mentem s ott is háltam. Szúnyoghénét éppen az útban találtuk a mint ment a leányával s Kallós Danival Baktára. Sz. Samu említette, hogy Kallós nagyon tapos Szemere Erzsí körül. Szép tiszta meleg idő volt.

13. *Szerdán.* Reggel Szúnyoghékkel ismét kiindultam Tengeréről haza felé. Bűdön egy kevés időre betértünk Karsáékhoz. Annakutána utunkat tovább folytatván, haza értünk s itt ebédeltünk egy bizonyos Ittul nevű Vakant regementbeli Alhadnagy erdélyi fi is volt nálunk ebéden. Ebéd után Szúnyoghék nagyon reám esvén, hogy velök mennék el a Kereszturi vásárra, ezen kérésöknek engedtem is, s velök együtt oda elmentem. Az atyám említette itthon hogy Patay Jancsi tegnap ment erre az atyjával s nagyon sajnálotta hogy itthon nem találhatott, mert el akart vinni magával Ránkra. Az atyám mindazáltal megígérte nékie, hogy fel fog engemet hozzá küldeni. Én ezt hallván, nagyon sajnállottam, hogy Jancsit nem láthattam. Keresztúrbán Cs . . . néhez szálltunk, a kit már régóta nem láttam. Szúnyogh Samu beszélte, hogy Cs . . . nének a kereszturi ispánja hajdan még a férje életében szakácsa, nagyon szép legény, s az asszonnak szeretője volt; az asszony gyolcs ingbe s gatyába járatta. De a férje egykor, épen midőn együtt háltak, észrevevén, az ablakon ugratta ki s utánna lött. A Cs . . . haláláig annakutána imitt — amott kucsongott; a mikor Cs . . . meghalván, kereszturi ispánjának tette, s mostan is kell még valamely szövetségnek közöttök lenni: mivel más jószágainak felé sem megyen, de ezt minden vásárkor meglátogatja s több napokat eltölt benne. Estve felé kimentünk a vásárt megnézni, s ott Kórodyval Füleky Gyurival és Galosékkal találkoztam. Kórody említette, hogy Füleky Gyuri megházasodott Újhelyből. Estve Cs . . . né jó vacsorát s éjjelre jó hálást adott A Tusayné és Szentimreyné kevelységök ellen panaszolkodott. Szép tiszta meleg idő volt.

14. *Csütörtök.* Reggel Szentimrei Miklós és Laczi is Cs . . . néhez szállván, elmentünk mindnyájan a barom vásárra, a hol Bónis Samuval, Barnabással, Máriásy Istvánnal, Palival, Darvas Tónival, Bukovics Flóriával, Putnok Jancsival, Szervicky Gyurival, mind a kettővel, Horváthékkal, Vargha Sándorral és Racsok Pistával találkoztam; s többnyire az elsőb-

bekkel mindég együtt voltam. Samutól Katit köszöntöttem. Ebéden Cs. . . néknál voltunk. Ebédután haza jöttünk s Szunyoghék egyenesen haza mentek Tengerre, megigérvén hogy Vasárnap ők is eljönnek Ongára. Esős borult idő volt. Vagy két izben nagy zápor esett.

15. *Pénteken.* Reggel a Kálvinista tiszteletes és Butykay bátyám egy darabig nálunk mulattak; annakutána ők elmenvén, a még gyermek-kori írásaimat kezdettem öszve szedegetni, délután a jegyzéseimet s néhány verseket irtam. Változó esős idő volt.

16. *Szombaton.* Reggel ismét a tegnap elkezdett verseket folytattam, melyek a következők:

1. Mint a dühödő éjszakiszél
Bosszúval tölt fúvalma
Erejétől zavarodtan
Feldúlt tenger hab halma.
Úgy hanyódik agyamban bár
Éjjel-nappal az elme,
Nem tudom miért ily kínos
Keblemnek szenvedelme?
Nem tudom haj! csak epedek
Nyögve sohajtok keseregnek
S remény nélkül életem
Mély gyász sirba temetem.
2. Midőn a terhes felhőknek
Rettenetes nyilai
Húllnak hogy tőle repednek
A kőszirtek falai:
Csikorogva borzasztó vész
S zivatar közt fontos jég
Tekéket hány borúkkal tölt
Gyomrából a bosszús ég.
A gonosz reszket, mert tudja
Hogy lelkét bűn terhe nyomja
S büntetése halad bár,
De csakugyan reá vár.
3. De az igaz, ha ég, ha föld
Öszve szakad dühében
Meg nem retten, meg nem rezzen
Bűntől tiszta keblében;
Nem fél hogy a mennynek köve
Fejét agyon koppantsa,
Nem fél hogy a szél ereje
Hajlékát rá roppantsa.
Nyugton várja míg az égnek
Fellegei szétverődnek
S tudja mely báj erejű
Ború után a derű.
4. Nem fél mondom az igaz szív
Bűne büntetésétől,
Bár gyakran sokat sír s szenved
Az irigy sors mérgétől,
S a nélkül hogy tudná okát
Keservének-bajának
- Hullnak könnyei. Seprőstől
Issza árját jajjának.
Sebhedt szive emésztődik,
Reménye földhöz verődik,
Bölcsőjétől sirjáig
Élte határnapjáig.
5. Igy hanyatlik gyakran éjre
Hajnala az igaznak
Midőn vidoran süt napja
A gonosznak — a gaznak.
Igy bujdoslik sötét ködben
Éltemnek csillaga is,
Igy marczongja bünt nem érző
Szívemet is a tövis.
Igy nem tudom kitalálni
Gyötrelmim okát, s megvállni
Keblem nyomó terhétől.
Sorsom irigy dühétől.
6. Harmadszor fosztá immár meg
Az ősznek jeges dere
Ékétől a lombos tölgyet
Harmadszor, valamerre
Csak láthat a szem ereje
A szép magyar hazában,
Fehérlett hó s ropogott jég
Hegyeken mint rónában.
Harmadszor öltött reményszínt
A kikelet által megint
Magára a természet.
Dél, éj, kelet, enyészet.
7. S a mióta kebelem haj!
A kétség s a reményesség
Sulyaránya között forró
Szerelmem lángjától ég.
A mióta kinom édes
Gyötrelmeit nyögve bár
Ah! de mégis kedvvel tűröm,
Mert megszokott tereh már —
Meg szoktam folyton epedni,
Sohajtani, keseregni
S kiáltozni úntalan
Egy szép nevet hasztalan.

8. Sötét éj, de csak te tudhadd
 Könnyeimnek záporát,
 Csak te tudhadd sóhajtásim
 Számát, mivoltát, sorát.
 Csak te tudhatd e három év
 Lefolyta alatt mennyi
 Hajnalt meglestek szemeim
 Álmatlan fedelei.
 De azért bús panaszra szám
 Ajkít soha nem fakasztám.
 Hol boldog a szerelem,
 Édes a szenvedelem.
9. Édes a boldog szerelem
 Rózsái közt a tövis.
 Habár a legérzékenyebb
 Részt a szívet gyötri is —
 Édes. Csak a messze távol
 Reményt tipró fullánkja
 Kettős jajt okozó mérge
 A sebet át ne járja.
 Mert egy-két édes csók nedve
 Által annak szenvedelme
 Elenyészik, beheged
 S minden múlt bajt megfeled.
10. De haj! mint csikorog szívem
 Bánatom fájdalomtól,
 Mint zúg fejem az irigy sors
 Mostoha csapásától.
 Mint zokognék ha lehetne
 Keservem nagy voltától,
 Mint hullatnám könnyeimet
 Napestig virradtától.
 Hullatnám haj! ha lehetne
 Ha nagy keservem szűnhetne,
 Mert a könnyek zápora
 Enyh-ír a fájdalomra.
11. Ha meggondolom hogy hazám,
 Jó barátim s szerelmem
 Egyetlenegyét kellett
 Elhagynom s fejeletem.
 Titeket ah! kiknek vesztét
 S híját ki nem érezi,
 Nem magyar oh! nem is ember
 Balját vas héj fedezi.
 Jéggé vált rideg kebele,
 Sziklakő keble fedele,
 Vére hideg fagyos nedv,
 Elhagyta tűz, erő, kedv.
12. Ah hazám! ah szívem édes
 Szeretett hív kedvese
 Érted dobogó kebelem
 Tőled be messze ese.
 Bele tiprá szép reményem,
 Kedvem, éitem, édenem,
 A kaján sors zsarnok kara,
 S véled együtt mindenem.
 Elragada szép hazámtól
 El tőled becses rózsámtól,
 Barátim jó lelkétől,
 Korom derült egétől.
13. Elragada tőletek haj!
 Lelkem kedves tárgyai,
 Kik valátok, vagytok s lesztek
 Egyetlenegy vágyai.
 Kik valátok, vagytok s lesztek
 Az aggkor fellegei
 Között is leélt koromnak
 Vidító emlékei.
 Kik még a sír néma fala
 Között is öröm anygala
 Maradtok rom szívemnek
 Könny közt lefolyt éltetnek.

Szép derült meleg idő volt.

17. *Vasárnap.* Reggel az atyámmal templomba mentem. — Haza jövén vendégeim érkeztek: Putnoky Akhilles, a kis Fáy Gyuri, Szentimrey Laczi és Farkas Antal, a kik is a Gibárton ígért szavok szerint Ongára indulván, értem is eljöttek, s bár már dél volt, s ki is fogtak, a Farkas Antal unszolására azonnal fel kellett ülnöm s tovább mentünk. — Délután 3 óra tájban Hoportyra Szentimrey Miklóshoz bevágtunk, ott a nénjével Klárral jó ebédet csapattunk, s a Miklós kérésére éjszakára is ott maradtunk. Miklós ebéd után két muzsikus parasztot (a mit még soha sem láttam), kik közül az egyik vak volt, behivatott, s maga brúgolván, egész estve nagyon vígan töltöttük az időt. Reggel tiszta, ámbár szeles idő volt, délután borus; s esett is. Estve nagyon kemény hideg volt.

18. *Hétfőn.* Reggel Bukovics Flóri megérkezvén, Farkas Antal pedig haza menvén, mi elmentünk Ongára s ott ebédeltünk. Tóni említette, hogy Szúnyoghék azelőtt csak félórával mentek el, s haragudtak, hogy mi tegnap oda nem mentünk. Lillának igen jó kedve volt; beszélte, hogy Bónis Samu és

Károly a zöld diótól milyen rosszul lettek. Azt mondotta, hogy semmitsem óhajtott volna úgy, mintha én a bátyámmal a lakodalmában jelen lettem volna. Bekény Katit is kezdte emlegetni, de én tagadtam vele való szövetkezésemet. Éjszakára, ámbár nagyon marasztottak, Devecserbe mentünk hálni. Hideg szeles idő volt.

19. *Kedden.* Reggel a kis Fáy Gyuri elment Patakra, Akhi a portréját, melyet én Hoportyon csak tollal nagyon jól találtam, mutatta s mindnyájan reá ismertek. Ebéd után Fáy Erzsikiékhez mentünk, s ott vacsoráltunk. Tiszta szeles idő volt.

20. *Szerdán.* Reggel Devecserből kiindulván, s Gibárton Laczit letévén, a Szentimrey egész háza népe kérésére kénytelenek voltunk ismét megfordulni s vele együtt Baktára valamely zsidó lakodalomba menni. A két leányt Miczit és Katit tehát magunkhoz vevén, 2 óra tájban Baktára értünk. Ebédelvén Farkas Antalhoz, onnan a zsidó lakodalomba mentünk, a mit nagyon megbántam, mert igen rosszul mulattam. Onnan haza jövén Akhi azt mondta, hogy azért jött el, mivel Szentimrey Miczi mindnyájunkat megkinált czukros narancscsal, csak őtet nem. Szép tiszta meleg idő volt.

21. *Csütörtökön.* Úrnapja levén, Akhi nem akart reggel haza vinni Szántóra, hanem elcsalt Putnok Imréhez. Említette, hogy Fáy Pali megharagudott azért, hogy tegnap azt mondtam tréfából, hogy a mátkája mindig a nadrágomra nézett. Imrének a felesége s maga is nagyon reám esvén, kénytelen voltam Imrét is lerajzolni, a kit is meglehetősen találtam. Délután elindultunk. Gibárton Laczit letettük s a Gábry úr társaságában jöttünk Szántóra. De itt Akhi nem akart mulatni, hanem tovább ment a Szerencsi szőlőjébe. Estve az ágyamban Cicero leveleit olvastam. Borús esős idő volt.

22. *Pénteken.* Reggel a hajdani irásaimat nézegetvén, azok közt a következő betűket találtam, melyekkel még jurista koromban szegény Bónis Ferivel a Mudrány Pepi emlékkönyvében két levélen levő titkos írást fedeztünk fel:

a, b, cz, d, e, f, g, h, i, k, l, m, n, o, p, r,
 S Z X Y H G B P T U V Z G
 s, t, u, z, y, ly.
 K J Z H X Y

Annak utána pedig még a múlt heteken kezdett következő verseimet végeztem be:

Mint az idő változása
 Szent György kétes havában
 Csalfa reményt gerjeszt a már
 Meleget várt gazdában
 S a napfény állodalmáról
 Volt biztos hiedelme
 Nyugtát megzavarva látván
 Bús agyában az elme. stb. stb.,

melyek után kikönyököltek az ablakba, s hirtelen Ibrányi Ferit látván négy szép sallangos szerszámú sötét pej lovon elvágatni s az állásba betérni, kimenék hozzá s behívám ebédre. — Ő ebéd előtt is, alatt is híván magával nagyon Ránkra, ámbár az atyám, aki még reggel elment a Szikszai töltést megnézni, otthon nem vala, s így az erszényem is nagyon csekély lábón álla, mindazáltal kéréseinek engednem kellettén, s meggondolván azt, hogy egyébképen alkalmasint el nem mehetvén, kedves Jancsim látásától is elesném; ebédután mintegy 2 óratájban holmimat hirtelen összeszedvén s az anyámtól 6. forintocskát kapván faustis avibus útnak indultunk, $1\frac{1}{2}$ 4-kor Tornyos Németibe, ott fél órát étetvén 8 órára Kassára egész parádében beértünk, s ott a fekete Sasra szálltunk. Itt Feri elmenvén a városra, magaméból kellete vacsorálnom, s megijedtem hogy a csekély kasszának mihamar nyakára hágok. Szép tiszta meleg idő volt.

23. *Szombaton.* Reggel felkelvén, Feri említette, hogy délig szeretne bizonyos dolgai miatt Kassán maradni, kinek is én kedvét szegni nem akarván, reá állottam; — s ő a városba elmenvén, én a nagy templomba mentem bámulni, onnan pedig a promenádra, a hol Csorbával és Varjonnal találkozván, felvittek a kaszinóba, s ott vélem a nevemet a prothokollumba beiratták. Innen lemenvén a promenádra, egész délig ott pipáztam; délben a kávéházba ebédeltem. Kós szolgabíró és Galós is ott voltak. Ebéd után, midőn nagy unalmak között járkálnék fel s alá a promenádon, hirtelen egy pár palatinális huszárt láttam a lőcsei ház előtt állani s közelébb menvén, Ragályi Makszira esmerék, aki is amint mondá, ménlavakkal van küldve Kövesdről Lengyelországba. Később Ibrányi Feri s Ragályi Ferdi is előjövén, haza mentünk a szállásra s ott a kadétot sódarral jól tartottuk, s hittuk őket nagyon a következő nap tartandó bálra Ránkra; a mit ők félig-meddig ígértek is. Így tehát az ebédet is magam fizetvén, s egy pár keztyűt is vevén 5 óra tájban 4 huszassal indultam ki Kassáról. Kassa Ujjfalunál előtaláltuk Gróf Dessewffy Józsefet, s a Ránkhoz közel levő erdőben leszállván a kocsiról, beszélte, hogy a Fáy Emil is el fog jönni, s onnat a Berzeviczy Titus lakadalmába fog mint vőfély menni; Feri pedig azt beszélte, hogy Zoltán Jancsi a Patay Kati jegyese is fel fog a napokban jönni. 8 óra tájban beértünk Ránkra s legelőször is Patay Jancsival találkoztunk, a kinek elmenetelünkön véghetetlen öröme levén, elvezetett bennünket a szállásunkra, onnan pedig a testvéreirehöz vacsorára s megmondotta, hogy én mindig hozzájuk menjek ebédre és vacsorára; az anyjok még nem volt ott, csak az apjok, Borbélyék, Kati, Hermin és Ilsvay Lina. A vacsoránál kezdette az öreg V. Ispán Katit pírongatni, hogy Zoltán ott lesz a napokban s majd elárulja. Vacsora után egy darabig sétáltunk és a kávéházban voltunk, azután danolva haza mentünk. Nekem az ágyam egy kis betakart szalmából, két kocsivánkosból és a kőpönyegemből állott, de azért igen jól aludtam rajta. Szép tiszta meleg idő volt.

24. *Vasárnap.* Reggel felkelvén, Feri kávé hozatott s vigan kávéztunk; azután lementünk Jancsihoz, a ki megint azt képzelte magáról, hogy ő beteg, s ott nem hagytuk, a míg fel nem kelt. Felkelvén pedig,

többé eszébe sem jutott a betegség. Délben senki sem invitálván benünket, a kávéházban ebédeltünk. Ebéd után Patayékhoz s velök együtt Balogékhoz mentünk; ott voltak Balog Esztiék is és Pongráczné Ungvárból. Itt Borbélyné félrehíván, meghítt, hogy mindig hozzájok menjek ebédre és vacsorára. Épen midőn a Balogék fája alatt üldögéltünk, akkor érkezett Ragályi Maxi és Feri, kiket is Ibrányival a magunk szállására elvezetvén és bekvártélyozván, 6-kor elmentünk a bálba ahol is 11 óráig mulattunk. A bálban legtöbbit táncoltam Patay Katicskával. Mazurt is vele táncoltam, s annyit forgolódtam körülötte, hogy a kik nem ismertek, azt gondolhatták volna, hogy talán szerelmes vagyok belé. Hazakísérvén őket, mi még haza mentünk s 1 óráig ott mulattunk. A bálból egy Keczer nevű részeges embert ki akartunk lökni. Ennek Ibrányi Feri a bál után minden pénzt s a pipáját is elnyerte. A bálban az esmerőseken kívül ott voltak: Fisser Hanzi, Gróf Dessewffyné, Gróf Czálhausenné egy szép leányával Jekelfalussy Lóriával, Szemere Jánosné, Berhelyi Hanival, Báró Pongrácz, Pogány, Beregből Csathó Lotti. Továbbá Máriássy István feleségestől, Fisser Sándor, Gálos András feleségestől, Tusayné leányostól és Keczer Tamás, a ki épen a szomszéd szobába kvártélyozott hozzánk. Mi négyen ismét nagy lármával mentünk haza; s levetközvéen egy sódarnak neki estünk és megettük. Azután csizmát húzván és köpönyeget evén, danolva lementünk inni a kúthoz, ott a Balogné szobaleányától erővel elvettük a vizet, melyet Juczinak vitt volna. Innen felmenvén, Keczernek sokáig nem hagyunk aludni. Szép tiszta meleg idő volt.

25. *Hétfőn.* Reggel jó ideig aludtunk. Felkelvén pedig Máriássy Pistáné mind a négyünket meghivatott ebédre. Ebéd után egy darabig az erdőben sétálgattunk, annakutána pedig a szálában összegyűlvén táncoltunk. Vacsorán Patayéknál voltunk. Vacsora után lementünk a kávéházba, s ott néztük a kártyázókat 12 óráig. Akkor hazamenvén Keczer felvertük. Esős változó idő volt.

26. *Kedden.* Reggel Maxi az öcscsével Ferivel együtt elment haza, mi pedig lementünk a promenádra s a Patay leányokkal jó ideig sétálgattunk. Délben Patayéknál voltunk ebéden. Délután érkezett Ragályi Ábrahám a patvaristájával Bónis Károlylyal; estve felé pedig Zoltán Feri, a bátyja Jancsi és Irinyi Lajos, a kiket is Jancsi a szállásunkra vezetvén, mi is felmentünk hozzájuk. De Zoltán Jancsit le nem tudtuk csalni. Jancsi a fiú mintegy 30 esztendő, szép piros képű, alacsony, barna ember. Esős sáros idő volt.

27. *Szerdán.* Reggel früstök után lemenvén a promenádra, egy darabig a leányokkal ottan sétálgattam. Annakutána Bónis Károlylyal találkozáván vele cseresznyéztem. Később Zoltán Jancsival járkálván, Patay Katit dicsértem neki, s beszéltem, milyen jó ismeretségben vagyok vele; ő is beszélt, mennyire szereti, s hogy szerette meg mindjárt legelső látásra. Ebéden Patayéknál voltam. Ebéd után az erdőben reifliztam a leányokkal. Katicskának igen sok szép szamóczát szedtem, ő pedig egy nefelejtsét adott érte. Vacsorán ismét Patayéknál voltam. Délután érkezett Botka Imre, Patay Laczi és Hunyady Sándor. Estve pedig Domonkos szolgabíró. Esős, hideg idő volt.

28. *Csütörtök.* Reggel a kávéházban Ragályi Gidával találkoztam, s véle járkáltam; ő egy pár arany fülbe valót is nyert a lutrián. Délbe Domonkosnái voltam ebéden. Délután a bál kezdődvén, a szalába mentünk; s ott mulattunk 11 óráig. Bál után nagyon sötét levén, Katit karonfogva haza kísértem, s elbúcsúztam tőle, minthogy már holnap haza szándékoztunk menni. Ő nagyon marasztott, hogy még ne menjek; ezután még Máriássynét is haza kísérvén, hazamentem s lefeküdtem.

29. *Pénteken.* Reggel én még jól aludtam, midőn 4 óra tájban az öreg Balog, Ibrányi Feri, Patay Jancsi és Irinyi Lajos a Martinovics bandájával rajtam jöven, felverték, s sorra jártunk a vendégek ablakai alá virrasztót húzatni. Innen fürdeni mentünk s körülbelől 8 óráig benne voltunk. Ekkor fel levén már mindenünk pakolva, elmentünk Patayékhoz búcsúzni, minthogy az asszony is megérkezett; s a sok kérés és marasztás után ebédre is ott maradtunk. Ebéd után (Martinovicsék is ott voltak) egyet-kettőt ugrottunk. S Patay feleségestől nagyon kérvén, hogy Hermin leányával táncolnék egy magyart; Ferit holnapig megmarasztották s én megigérvén, leindultunk valamennyien a Patay V. Ispán és Borbély vezetése alatt a kávéházba, utánunk pedig az egész banda muzsikálva. Egy kevés ideig betértünk Ragályi Consiliáriushoz is; azután lementünk a szalába, a vendégek is mind oda gyűlvén, én a magyart Patay Herminnel, azután pedig ennek czipője a lába fején ketté repedvén ugyancsak megraktam, s nagy bravúrt kaptam érte. Vacsorán Patayéknál voltunk s tőlök végkép elbúcsúztunk. Ma délután Lónyay Gábor is megérkezett feleségestől és Kazinczy Zsenivel. Azt is méltónak tartom a feljegyzésre, hogy ezen nap reggelén, midőn a promenádon sétálgattam volna, egy Pongrácz nevű Ungvármegyei úr hozzám jött s megszólított, hogy örül hogy szerencséje lehet hozzám. Minden jelenlevőktől igen sok szépet s jót hall felőlem s hogy ő Telekynek is atyja fia a feleségéről, az pedig Vladár leány Zemplénből, Vladár Kristófnak a testvére. Később Bereg Vármegyéből Pogány úr szólított meg, ha testvére vagyok-e a munkácsi fiskális Jászaynak? — s Samut nagyon dicsérte. Hives borongós idő volt; úgy hogy téli ruhákat kellett felvennünk.

30. *Szombaton.* Reggel mindenünket felpakolván s az ismerősöktől elbúcsúzván útnak indultunk, s a szállásunkat is a Pestvármegyéből akkor érkezett Szemere Pálnak által adtuk. A szomszéd Zsir nevű faluig el is mentünk, nem hajtván semmit a Patayék végzetlen nagy marasztalására, de Zsirnál Kazinczy Laczit épen szemközt kapván, ismét megfordultunk s Ránkra vissza jöttünk. Ott Patay Jancsihoz szállván, s délig Kazinczy Laczival és Ragályi Gidával töltvén az időt, délben Patayéknál voltunk ebéden. Délután pedig Ibrányi Feri és Patay Jancsi Kassára bemenvén, én a leányokkal egy darabig reifliztam; azután a szalába gyűlvén, táncoltunk; Juczi nagyon kevélyen s gorombán szólván hozzám, véle egyet sem táncoltam. Estve ismét Patayéknál vacsoráltam. Kati és Zoltán Jancsi nagyon kimutatták egymás iránt való szerelmöket. A Jancsi ágyában háltam. Hideg esős idő volt.

Julius 1. Vasárnap. Délig unalmasan töltöttem az időt, délben Jancsiék megérkezvén, mindnyájan a kávéházban ebédeltünk. Délután egy

dáráig Marival beszélgettem, a kivel per te is lettem azután bementem a szálába s a kártyásokat nézegettem egész a bál kezdetéig. Kelcz Vinczé-vel, Klestinszky Stefivel s Csorbával találkoztam. A bálban egyet sem táncoltam, hanem a fiúkkal sampányereztünk; s jó kedvünk levén egy kissé lármaztunk is. — Én egy húszast leltem, a mi nagyon jól esett, mert már egy krajczárom sem levén, jó vacsorát csaptam belőle. Bárczay Dani is ott volt a bálban. B...m...yné is megszólított; de én Maritól, s Ragályi Ferditől s többektől is hallván, hogy a leánya hires k...a, s a bálba is épen olyan kinézésből jött, szégyeltem vele egy két szónál többet szólani. Esős sáros idő volt.

2. *Hétfőn.* A bálból Patayék a nagy por miatt még éjfél előtt mindjárt elszaladván, el sem búcsúzhattam tőlök; hanem éjfél után Ibrányi Ferivel Martinovicsékat magunkhoz vevén, fölmentünk a házukhoz s az ajtó előtt egy néhány kedves nótákat elhúztunk; nevezetesen azt a mazúrt, melyről egyszer Kati nekem Kállóban azt mondta, hogy be jó ezen kokettirozni, s még Ránkon létünk óta nem húzták, el húztam; azután lementünk a szálába, s míg virradni nem kezdett, ott muzsikáltunk; akkor hárman, úgy mint Feri, Bárczay Jancsi és én elindultunk (Jancsitol elbúcsúzáván) és Bárczán Jancsit letevéen s früstökölvén, délre Ruzskára Krajnyikékhoz, 4 órára pedig Szántóra jöttünk, a hol is holmi-mat lepakolván, s Ferinek vélem éreztetett barátságát megköszönvén, ő tovább ment, én pedig itthon maradtam, s szunyókálással töltöttem az időt. Egész nap eső esett. Hideg idő volt.

3. *Kedden.* Reggel hallottam hogy Mihályné néném lebetegedvén tegnap este, leánya született. Én az egész napot a két Báthoryak olvasásával töltöttem. Esős hideg idő volt.

4. *Szerdán.* Reggel az atyám kihítt a kertbe, minthogy a méh mindennap rajzott, s oda a Báthoryakat elvivén, délig olvastam. Délután lementem Mihály bátyámhoz s ott beszélgettünk, azután haza jövéen, olvastam. Tisztább s melegebb idő volt.

5. *Csütörtökön,* Reggel az atyámmal kimentem a kertbe, s ottan részszerént a Cicero orációit olvastam, részszerént a rajfogással bajlódtam. Délután az öreg Butykay bátyám hozzánk jövéen, elcsalt a maga kertjébe, később az atyám is oda jött s ott beszélgettünk egész estig. Borongós, de meleg idő volt.

6. *Pénteken,* Reggel olvastam; azután Fejér Mihály jövéen hozzánk, véle beszélgettem. Délután ismét az öreg Butykay kertjében voltunk. Egész nap meleg idő volt,

7. *Szombaton,* Reggel kimentem az atyámmal a méhesbe. Délután a jegyzéseimet irtam, azután az atyám hitt le a szénagyűjtőkhöz. Igen nagy zápor esett s estig tartott.

CZÉKUS LÁSZLÓ.

